

УДК 332.02

Осінська О. Б.*osinska.oksanab@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1161-7615**к.е.н., доцент кафедри туризму та готельно-ресторанної справи
Львівського торговельно-економічного університету, м. Львів***Островська Н. Д.***ostrovskand@gmail.com, ORCID 0000-0002-1802-7282**к.пед.н. доц. кафедри гуманітарної освіти і туризму
Відокремленого підрозділу Національного університету біоресурсів
і природокористування України «Бережанський агротехнічний інститут»,
м. Бережани*

ОРІЄНТИРИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ

Анотація. У статті актуалізуються питання розвитку зеленого туризму в Україні, особливо в частині стимулювання розвитку малого бізнесу в сільській місцевості, що є важливим з точки зору подолання їх депресивності, а також підвищення ефективності місцевого економічного розвитку. Метою дослідження було вказати на проблемні аспекти функціонування та розвитку зеленого туризму в Україні та обґрунтувати систему заходів державної політики щодо активізації його розвитку та підтримки. Показано, що розвиток зеленого туризму може стати інструментом активізації транскордонного співробітництва України, зокрема з такими сусідами в Карпатському регіоні, як Польща та Румунія. Виявлено та охарактеризовано чинники, що перешкоджають розвитку зеленого туризму в Україні, причому в двох аспектах: класичних, характерних для цього виду діяльності до війни, та тих, що актуалізувалися під час повномасштабних військових дій. Визначено та охарактеризовано напрями та засоби державної політики реалізації потенціалу розвитку зеленого туризму в Україні. Обґрунтовано систему елементів ресурсного забезпечення функціонування та розвитку суб'єктів зеленого туризму України. Зроблено висновок, що розвиток зеленого туризму в Україні є важливим фактором збереження інтелектуальних і кадрових ресурсів та подолання депресивності сільської місцевості, одним із важливих показників ефективності місцевого економічного розвитку. Проте параметри його розвитку ще недостатні та далекі від наявного потенціалу. Зміна ситуації та прискорення розвитку зеленого туризму вимагають удосконалення державної політики у цій сфері, яка має бути спрямована на реалізацію комплексу регуляторних інструментів у сферах: 1) покращення фінансово-ресурсного забезпечення населення, підприємці – початківці та діючі суб'єкти підприємницької діяльності; 2) покращення бізнес-середовища у сільській та віддалених районах.

Ключові слова: туризм, зелений туризм, місцевий економічний розвиток, малий бізнес, сільська місцевість, інструменти активізації.

Osinska Oksana*osinska.oksanab@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1161-7615**Ph.D., Associate Professor of the Department of Tourism and Hotel&Restaurant Business,
Lviv University of Trade and Economics, Lviv***Ostrowska Nadia***ostrovskand@gmail.com, ORCID 0000-0002-1802-7282**Ph.D., Associate Professor of the Department of Humanities Education and Tourism,
Separated Subdivision of National University of Life and Environmental Sciences of
Ukraine "Berezhany Agrotechnical Institute", Berezhany*

GUIDELINES OF STATE POLICY FOR PROMOTING THE DEVELOPMENT OF GREEN TOURISM

Abstract. *The article updates the issues of the development of green tourism in Ukraine, especially in terms of stimulating the development of small businesses in rural areas, which is important in terms of overcoming their depression, as well as making local economic development more effective. The purpose of the study was to point out the problematic aspects of the functioning and development of green tourism in Ukraine and to justify the system of state policy measures to activate its development and support. It is shown that the development of green tourism can become a tool for intensifying cross-border cooperation of Ukraine, in particular with such neighbors in the Carpathian Region as Poland and Romania. The factors that hinder the development of green tourism in Ukraine have been identified and characterized, and in two aspects: classic ones that were typical for this type of activity before the war, and those that were actualized during full-scale military operations. The directions and means of the state policy of realizing the potential of the development of green tourism in Ukraine are defined and characterized. The system of elements of resource support for the functioning and development of green tourism entities of Ukraine is substantiated. It was concluded that the development of green tourism in Ukraine is an important factor in preserving the intellectual and human resources and overcoming the depression of rural areas, one of the important indicators of the effectiveness of local economic development. However, the parameters of its development are still insufficient and far from meeting the existing potential. Changing the situation and speeding up the development of green tourism require the improvement of state policy in this area, which should focus on the implementation of a set of regulatory instruments in the areas of: 1) improving the financial and resource provision of the population, entrepreneurs – beginners and active business entities; 2) improvement of the business environment in rural and remote areas.*

Key words: tourism, green tourism, local economic development, small business, rural areas, activation tools.

JEL Classification: G34

DOI: <https://doi.org/10.32782/tourismhospcee-7-9>

Постановка проблеми. Україна має гарні унікальні природно-кліматичні та територіальні особливості, які надають їй величезного потенціалу у сенсі розвитку всіх видів туризму, особливо зеленого. Однак нині, попри наявність багатьох позитивних тенденцій, параметри його розвитку все ще не достатні. Та це негативно й у аспекті не лише можливого покращення місцевого економічного розвитку, але й забезпечення зайнятості населення, особливо на сільських територіях, в умовах високого рівня їх депресивності, а також масової і внутрішньої, і особливо зовнішньої міграції українського населення. Відтак розробка пропозицій відносно державної політики стимулювання розвитку підприємництва на сільських територіях, у т. ч. зеленого туризму, є актуальною та вельми важливою.

Аналіз останніх досліджень. Проблемні аспекти, а також чинники і перспективи функціонування та розвитку підприємств туризму в сучасних складних умовах досліджуються у публікаціях Р. Лупака [2, с. 18–24; 5, с. 189–194], Т. Васильціва [6, с. 31–38;

7, с. 10–15], А. Димчука [8, с. 44–45], А. Орхіменка [9, с. 42–47] та інших вітчизняних і зарубіжних науковців.

Прикладні інструменти державної політики підтримки та сприяння розвитку бізнесу, у т. ч. туристичного та в сфері зеленої економіки, досліджуються в публікаціях В. Волошина [1, с. 24–26], О. Іляш [3, с. 317–331], О. Власюка [4, с. 36–42] та інших науковців.

Формулювання мети статті. Вказати на проблемні аспекти функціонування і розвитку зеленого туризму в Україні та обґрунтувати систему заходів державної політики з активізації його розвитку та підтримки.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, зелений туризм являє собою подорожі, відпочинок та проживання в сільській місцевості або на територіях, які є віддаленими від міських поселень із притаманними їм високим рівнем шуму, зайнятстю, бурхливим перебігом життя і всіх інших суспільних процесів. Власне, метою зеленого туризму є не стільки побачити видатні місця чи насолодитися пасивним відпочинком поблизу моря, як

отримати насолоду від перебування відносно наодинці в середовищі природи, чистого повітря, здорової натуральної їжі (звідси друга назва зеленого туризму – екотуризм), гарних пейзажів та максимально віддалитися від негативних аспектів цивілізації.

Попри те, що основними формами зеленого туризму є активний туризм (походи й поїздки в гори, різного роду сплави на річках, інші такого типу активності), культурні та етнічні поїздки, відвідування заповідників та ландшафтних парків, риболовля і полювання, зелений туризм асоціюється з малим туристичним підприємництвом, яке спостерігається на сільських територіях. Власне, саме тому цей вид економічної діяльності набув широкого розвитку на сільських територіях України, отримавши ще й таку назву, як «сільський зелений туризм», і це слід вважати вельми позитивним, адже активізація розвитку підприємництва у цьому виді діяльності сприяє подоланню депресивності багатьох сільських територій країни, коли частина населення знаходить для себе сферу зайнятості й отримує стабільний дохід, ефективно використовує власні житлові та інші помешкання, переваги свого краю проживання.

Розуміючи ці та інші можливості, а також потенціал місцевого економічного розвитку з використанням інструментарію зеленого туризму і супутніх до нього видів економічної діяльності, на вищих рівнях управління в Україні ведеться активна діяльність із його промоції та підтримки розвитку. Так, у 2020 р. Президент України активізував проєкт «Туристичні магніти», головним завданням якого стала ідентифікація конкурентних переваг різних територій України задля подальшої промоції розвитку зеленого та інших видів туризму, включно з адаптацією менеджменту в цій сфері до стандартів ЄС.

Виходячи з того, що зелений туризм набув свого найбільшого розквіту й поширення саме на території українських Карпат, в Україні також створено Центр сталого туризму українських Карпат. Аналогічні структури були створені у Польщі та Румунії, що відкрило широкі перспективи для транскордонної і міждержавної співпраці в сфері розвитку зеленого туризму. Причому така співпраця навіть інституціалізована. Йдеться про реалізацію положень Стратегії розвитку сталого туризму в Карпатському регіоні, яка була ухвалена ще у 2014 р. на спільній конференції представників України, Польщі, Румунії та інших країн Карпатського і Прикарпатського

регіонів. У Верховній Раді України перебуває на стадії обговорення проєкт Закону України «Про сільський та зелений туризм».

Однак подальшій активізації та розвитку зеленого туризму в Україні перешкоджає низка чинників (рис. 1).

В основному вони зводяться до обмежених навичок населення в частині підприємницької діяльності, організації власної справи, пошуку та залучення під такі цілі фінансово-інвестиційного, інтелектуально-кадрового та іншого ресурсу. Існує також і низка проблем та перешкод у сфері імплементації провідних технологій організації туристичної діяльності, модернізації матеріально-технічної бази туризму і т. п.

Разом із тим, повномасштабна війна, що розпочалася у лютому 2022 р., наклала свої додаткові труднощі і проблеми на процеси функціонування й розвитку вітчизняних суб'єктів, які спеціалізуються та/чи планували розпочинати свою діяльність у сфері зеленого туризму (рис. 2).

Зокрема, найбільш актуальними викликами для вітчизняних суб'єктів господарювання в умовах війни стали: зниження купівельної спроможності населення і зменшення попиту на туристичні послуги, руйнування територій та їх інфраструктури, перебої з електропостачанням, а також зростання вартості паливно-мастильних матеріалів, що у сукупності призводить до зростання вартості подорожей і туристичних послуг назагал, обмеження фінансових та інвестиційних ресурсів і т. п.

У таких складних умовах політика держави, яка спрямовується на підтримку та стимулювання розвитку зеленого туризму, має враховувати не лише класичні перешкоди функціонування і розвитку суб'єктів бізнесу в цій сфері, а й також виклики та ризики, всі ті негативні наслідки повномасштабної війни, яка має місце на сьогодні в Україні та впливає на всі бізнеси без виключення, у т. ч. туристичний, навіть на теренах західних областей країни.

Враховуючи специфіку і зеленого туризму, і розвитку малого підприємництва на сільських територіях, найбільш доречно сфокусувати державну політику в цій сфері за двома напрямками: (1) покращення системи фінансово-ресурсного забезпечення суб'єктів бізнесу та (2) покращення бізнес-середовища функціонування підприємницьких структур (рис. 3).

Очевидно, що ключова перешкода створення нових садиб, як і спеціалізуються на наданні послуг зеленого туризму, – це від-

Рис. 1. Чинники, які перешкоджають розвитку зеленого туризму в Україні (до повномасштабної війни)

Джерело: авторська розробка

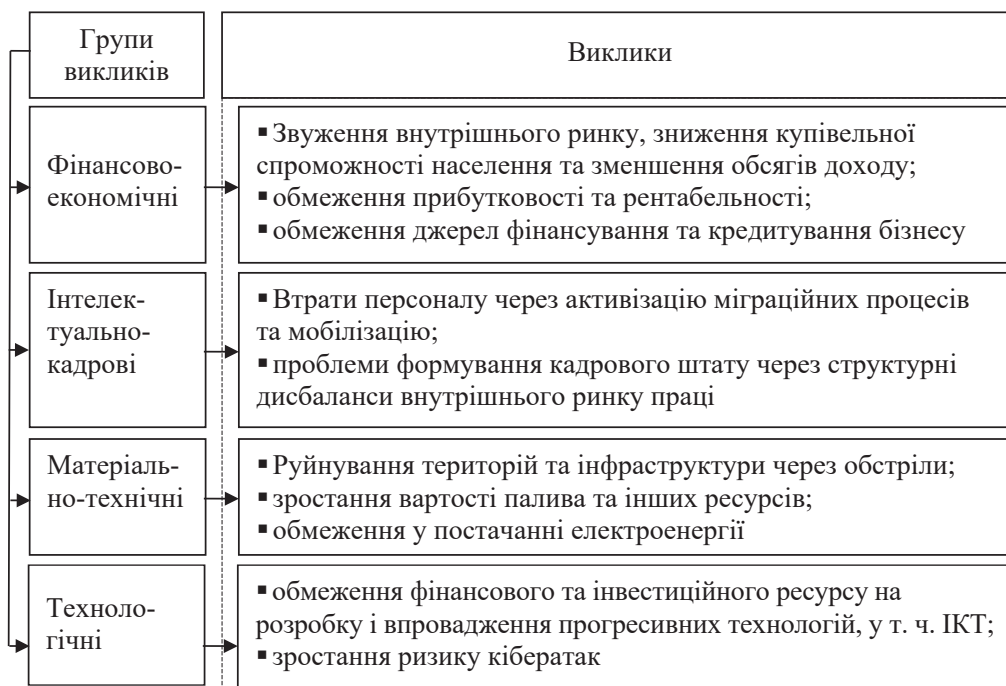

Рис. 2. Найбільш актуальні виклики функціонування та розвитку суб'єктів зеленого туризму України в умовах війни

Джерело: авторська розробка

сутність фінансово-інвестиційного ресурсу у місцевого населення (здебільшого жителів сільських поселень), який міг би бути вкладений у бізнес, тим більше з високим рівнем ризику та окупністю лише через кілька років. Саме тому більшість заходів державної політики в цій сфері доцільно приділити формуванню можливостей для підприємців відносно залучення й ефективного використання фінансових ресурсів. Це і пільгові режими

кредитування, і створення спеціалізованих фондів, і грантові програми і т. п.

З іншого боку, потребує свого покращення і бізнес-середовище, що, як відомо, в нашій державі не характеризується високим рівнем сприятливості. Йдеться про монополізацію більшості ринків, зрощення бізнесу та влади, а відтак використання адміністративного ресурсу, у т. ч. в цілях створення тиску на конкурентів, надмірне фіскальне наванта-

Рис. 3. Напрями та засоби державної політики реалізації потенціалу розвитку зеленого туризму в Україні

Джерело: авторська розробка

ження, часті перевірки та навіть рейдерські захоплення підприємств, земельних ділянок і т. п. Відповідно, регіональним та місцевим органам влади доцільно максимально спростити умови ведення бізнесу та покращити бізнес-клімат на сільських територіях країни.

Цьому сприятимуть такі заходи, як більш ретельне стратегічне і тактичне планування з комплексом заходів реального втручання у покращення бізнес-середовища на сільських і віддалених від обласного центру територіях, стимулювання розвитку перспективних для малого бізнесу видів туризму, здійснення кроків на шляху реального покращення інфраструктури підтримки туристичного сектору та інфраструктури сільських територій назагал, особливо покращення дорожньо-транспортної інфраструктури і під'їзних шляхів, вдосконалення та розширення обсягів інформаційно-консультативної підтримки розвитку зеленого туризму на сільських територіях, формування позитивного

суспільного іміджу ведення бізнесу на сільських територіях назагал та у сфері туризму зокрема.

Очевидно, що ключовою перешкодою достатньої активізації підприємницької діяльності, особливо у менш економічно розвиненому середовищі, є брак ресурсного забезпечення. Причому йдеться не лише про кошти, але й про всі групи ресурсів, у т. ч. кадрові, технологічні і т. п. Відтак важливо, аби в процесі формування та реалізації державної політики сприяння розвитку зеленого туризму цей фактор був врахований.

При тому потрібно розуміти, що політика у цьому керунку має бути системною і комплексною. Мова йде про врахування всіх необхідних груп ресурсного забезпечення, а відтак задіяння більшості складових місцевого розвитку, як-от економічної, ресурсної, інфраструктурної, інвестиційної та інформаційно-консультативної (рис. 4).

Лише такий підхід дозволить покращити і доступність, і вартість залучення та обслуго-

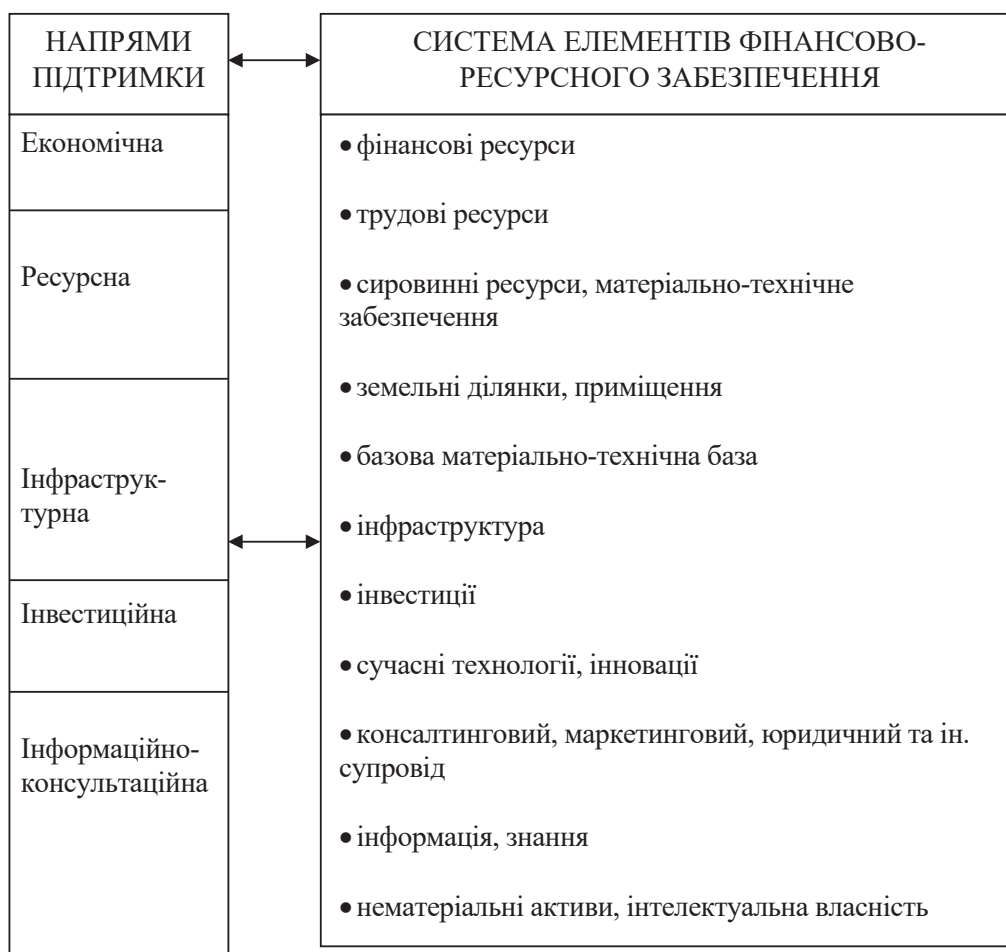

Рис. 4. Система елементів ресурсного забезпечення функціонування та розвитку суб'єктів зеленого туризму України

Джерело: авторська розробка

вування таких ресурсів, як фінансові, трудові, матеріально-технічні, інфраструктурні, інвестиційні, технологічні тощо. Потрібно розуміти, що державна політика сприяння і стимулювання розвитку зеленого туризму та її узагалі розвитку малого бізнесу на сільських територіях має бути системною і комплексною. Лише такий метод може дати позитивний результат, тим паче в таких складних умовах, як повномасштабна війна і масова еміграція населення.

Висновки. Таким чином, розвиток зеленого туризму в Україні – вагомий чинник збереження інтелектуально-кадрового ресурсу та подолання депресивності сільських територій, один із важливих індикаторів ефективності місцевого економічного розвитку. Однак параметри його розвитку все ще недостатні і далеко не відповідають наявному потенціалу. Зміна ситуації та пришвидшення розвитку зеленого туризму потребують вдосконалення державної політики в цій сфері, яка має орієнтуватися на втілення в життя комплексу регулюючих інструментів за напрямками: 1) покращення фінансово-ресурсного забезпечення населення, підприємців – початківців та діючих суб'єктів господарювання; 2) удосконалення бізнес-середовища в туризмі, зокрема на сільських та віддалених територіях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волошин В. І. Дисбаланси та механізми розвитку внутрішнього ринку України в умовах воєнних дій на Донбасі. Львів : ЛігаПрес, 2015. 84 с.
2. Механізми та функціонально-структурні інструменти забезпечення конкурентоспроможності національної економіки в умовах сучасних загроз економічної безпеки : монографія / за ред. д.е.н., проф. Васильціва Т. Г., д.е.н., доц. Лупака Р. Л. Львів : Вид-во ННБК «АТБ», 2019. 552 с.
3. Ilyash O., Dzhadan I., Ostasz G. The Influence of the Industry's Innovation Activities Indices on the Industrial Products' Revenue of Ukraine. *Economics and Sociology*. 2018. № 11(4). P. 317–331.
4. System transformations of the national economy: challenges and expectations : collective monograph / edited by O. Vlasjuk and other. Bydgoszcz, Poland : University of Economy Publishing House, 2016. Vol. 1. 357 p.
5. Лупак Р. Л. Оцінювання формування конкурентних переваг туристичних підприємств. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2016. № 3. С. 189–194.
6. Васильців Т. Г., Лупак Р. Л., Рудковський О. В., Белікова С. О. Державне регулювання розвитку туристичного комплексу як галузевий елемент системи економічної безпеки держави. *Проблеми економіки*. 2019. № 2. С. 31–38.

7. Васильців Т. Г., Лупак Р. Л., Рудковський О. В., Белікова С. О. Аспекти безпеки розвитку туристичної галузі України в умовах гібридних загроз. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 11. С. 10–15.

8. Димчук А. В. Формування туристичної політики держави в умовах динамічних змін ринкового середовища. *Економіка та держава*. 2010. № 12. С. 44–45.

9. Охріменко А. Г. Проблеми конкурентоспроможності туристичної галузі України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2011. № 5. С. 42–47.

REFERENCES

1. Voloshyn, V. I. (2015), *Dysbalansy ta mekhanizmy rozvytku vnutrishn'oho rynku Ukrainy v umovakh voennykh dij na Donbasi*, LihaPres, L'viv, Ukraine.
2. *Mekhanizmy ta funktsional'no-strukturni instrumenty zabezpechennia konkurentospromozhnosti natsional'noi ekonomiky v umovakh suchasnykh zahroz ekonomichnoi bezpeky: monohrafiia / za red. d.e.n., prof. Vasyl'tsiva T. H., d.e.n., dots. Lupaka R. L.* (2019), Vyd-vo NNVK "ATB", Lviv, Ukraine.
3. Ilyash, O., Dzhadan, I. and Ostasz, G. (2018), "The Influence of the Industry's Innovation Activities Indices on the Industrial Products' Revenue of Ukraine", *Economics and Sociology*, no. 11(4), pp. 317–331.
4. *System transformations of the national economy: challenges and expectations: collective monograph / edited by O. Vlasjuk and other* (2016), University of Economy Publishing House, Bydgoszcz, Poland, vol. 1, 357 p.
5. Lupak, R. L. (2016), "Otsiniuvannia formuvannia konkurentnykh perevah turystychnykh pidpriemstv", *Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu*, no. 3, pp. 189–194.
6. Vasyl'tsiv, T. H., Lupak, R. L. Rudkovs'kyj, O. V. and Bielikova, S. O. (2019), "Derzhavne rehuliuвання rozvytku turystychnoho kompleksu iak haluzevyj element systemy ekonomichnoi bezpeky derzhavy", *Problemy ekonomiky*, no. 2, pp. 31–38.
7. Vasyl'tsiv, T. H., Lupak, R. L. Rudkovs'kyj, O. V. and Bielikova, S. O. (2019), "Aspekty bezpeky rozvytku turystychnoi haluzi Ukrainy v umovakh hibrydnykh zahroz", *Investytsii: praktyka ta dosvid*, no. 11, pp. 10–15.
8. Dymchuk, A. V. (2010), "Formuvannia turystychnoi polityky derzhavy v umovakh dynamichnykh zmin rynkovoho seredovyscha", *Ekonomika ta derzhava*, no. 12, pp. 44–45.
9. Okhrimenko, A. H. (2011), "Problemy konkurentospromozhnosti turystychnoi haluzi Ukrainy", *Investytsii: praktyka ta dosvid*, no. 5, pp. 42–47.

Стаття надійшла до редакції
28 листопада 2022 року.